

Το μέτρο του Μινωτή

Του ΚΩΣΤΑ ΓΕΩΡΓΟΥΣΟΠΟΥΛΟΥ

Η επιστροφή του Μινωτή στο αρχαίο κοίλο είναι ένα καλλιτεχνικό γεγονός καθεαυτό. Δεν περίσσεψαν οι μεγάλοι δάσκαλοι σ' αυτό τον τόπο για να έχουμε την πολυτέλεια να στερηθούμε, έστω και για λίγο, τον κορυφαίο μεταξύ των πρώτων εργάτη του τραγικού είδους. Πάνω από εξήντα χρόνια διακονεί τον αρχαίο λόγο και ευδοκίμει ο Μινωτής, διαχειρίζεται ένα πολύτιμο κεφάλαιο της νεοελληνικής πολιτιστικής ζωής και το τοκίζει με προσωπικό μόχθο, αγώνα και μεράκι· αλλά και με γνώση πολλή. Ισχυρίζεται πως είναι ένας εμπειρικός. (Έδωσε τον τίτλο «Εμπειρικό Θέατρο» στο θίασο που φέτος ίδρυσε – αφού αποχώρησε από το Εθνικό που χρόνια υπηρέτησε με ένθεο ζήλο). Και είναι ένας εμπειρικός με την έννοια πως συλλαμβάνει τα αρχαία τραγικά μεγέθη μέσα από την πράξη τη σκηνική. Ο Μινωτής έχει κατασταλάξει θεωρητικά πολλά χρόνια πριν, όταν η πορεία του σημαδεύτηκε από την καταλυτική φυσιογνωμία του Φώτου Πολίτη. Εκείνος ο θεωρητικός κολασσός ενέπνευσε στη γενιά του Μινωτή την πίστη για το μεγάλο θέατρο και την ακατάλυτη δύναμη του Λόγου. Ο Μινωτής, ο πιο καλλιεργημένος τεχνίτης του θεάτρου μας, ο ηθοποιός που εξάντλησε τις φυσικές του δυνατότητες και τις κωδικοποίησε σε έγκυρο προσωπικό σύστημα έκφρασης, βρήκε στις θεωρητικές λύσεις του Πολίτη το έδαφος το γόνιμο για να καλλιεργήσει το υποκριτικό του τάλαντο. Προσέρχεται στα τραγικά κείμενα με το δέος του συνεχώς εκπληκτου πιστού και τα υπηρετεί με ταπεινότητα. Αυτό ίσως σημαίνει η δήλωσή του πως είναι «βοηθός σκηνοθέτης του Αισχύλου». Για τον θεωρητικά δογματικό ηθοποιό αυτό συνεπάγεται τον αποσκορακισμό κάθε εξωτερικής επέμβασης στα εντελή κείμενα των τραγικών. Για τον Μινωτή σκηνοθεσία είναι η οργάνωση μιας παράστασης που θα διευκολύνει την καθαρή ανάγνωση από το κοινό της τραγωδίας. Οι παραστάσεις του δεν αντιδρούν με το κείμενο, δεν το προσεκτείνουν, δεν το ανατρέπουν (αυτό με κάθε τρόπο) δεν το φωτίζουν με σχόλια, δε φιλολογούν και, θέβαια, δεν αμφισβητούν. Ο Μινωτής είναι ένας αφοσιωμένος πιστός και το μόνο που διεκδικεί είναι να μη διαταραχτεί η λειτουργική τάξη της θεατρικής θρησκείας. Σ' αυτή την τάξη είναι πρωθυερέας, λειτουργός που μεταδίδει στους άλλους πιστούς, εν εκστάσει και προσευχή, το βείο Λόγο. Είναι διάκονος, ιερέας· δεν είναι ούτε προφήτης, ούτε οιωνοσκόπος ούτε, θέβαια, αιρετικός ή επαναστάτης. Είναι ο πιστός που είδε, προσήλθε και δοξάζει.

Εγώ προσωπικά έτσι είδα πάντα τις «σκηνοθεσίες» του Μινωτή και νομίζω πως και ο ίδιος έτσι θα ήθελε να τις βλέπουμε. Η φόρμα της τραγωδίας, η ιδεολογία των ποιητών είναι για τον Μινωτή δεδομένες. Δε χρειάζονται ούτε ανάλυση ούτε δειξη, χρειάζονται τήρηση.

Θα ήταν αδικία καταφανής να αναζητά κανείς περισσότερα πράγματα από ό,τι ο ίδιος εξήντα ολόκληρα χρόνια έθεσε ως προϋποθέσεις για τη διακονία του. Η στάση του δεν είναι συντηρητική, ή ακαδημαϊκή ή ξεπερασμένη, όπως πολλοί θα επιχειρήσουν να την αξιολογήσουν. Ο Μινωτής, όπως όλοι οι ταλαντούχοι άνθρωποι, δεν ψάχνει, βρίσκει.

Οδηγό του στην εύρεση έχει το υποκριτικό ταλέντο και στηρίγμά του τη θαυμαστή του τεχνική. Ο Μινωτής, όπως δεν είναι σκηνοθέτης (με την έννοια που πήρε ο όρος στο ευρωπαϊκό θέατρο – ποιητής μορφών), δεν είναι και δάσκαλος. Το παράδειγμα που προσφέρει είναι δυσπρόσιτο, οι κορυφαίες που κατακτά είναι προσωπικό κέρδος ανεπίδοτο και μη εξοφλήτεο. Όποιος μπορεί να τον φτάσει στα απόκρημνα βουνά της τεχνικής του, πρέπει να κάνει τον ίδιο επώδυνο δρόμο μ' αυτόν. Ο Μινωτής δε σκηνοθετεί ούτε διδάσκει, υποδύεται και η υπόδυσή του είναι το μέτρο για τους συνεργάτες του για το ύφος, το ήθος και την ουσία του τραγικού. Οι «σκηνοθεσίες» του Μινωτή είναι η προσωπική του πρόταση που θεμελιώθηκε πάνω στις συνταρακτικές αποκαλύψεις κατά τις συναντήσεις του με τους τραγικούς ρόλους. Έτσι ήταν όλες οι παραστάσεις του Μινωτή: ο Μινωτής ή η Παξινού, άξονες εμπειρίες.

Οι «Πέρσες» που ανέβασε φέτος στην Επίδαυρο και θέβαια δεν προσκόμιζαν κανένα νέο στοιχείο, δεν πρότειναν καμιά καινούργια οπτική, δεν αποπειρώντο καμιά νέα ανάγνωση. Ανέδειξαν με σοφία τις δομικές αρθρώσεις του ποιητικού κειμένου, εξάντλησαν ως τα άκρα το γράμμα του λόγου και υπηρέτησαν με ταπεινότητα τον ποιητή. Μέτρο της πρότασης αυτής η υπόκριση του Μινωτή στο ρόλο του φαντάσματος του Δαρείου. Πρόκειται για το τέλος της υποκριτικής, δηλαδή για το σκοπό της.

Στάση, σιωπή, λόγος, ήθος και ύφος στην ακραία ισορροπία τους. Όποιος μπορεί να καταλάβει τις δυσκολίες αυτού του ρόλου (που ενέχει κινδύνους από τη γελοιότητα ως το μεταφυσικό συμβολισμό) δε θα διστάσει να ονομάσει το επίτευγμα του Μινωτή ως υποκριτικό άθλο που μόνο ένα «ιερό τέρας» το κατορθώνει. Έκανε αυτό ποιητικό, δραματουργικό και θρησκευτικό αριστούργημα της Αισχύλειας γραφής, τον Δαρείο, σχεδόν αυτονόητο.

Η πρόταση της παράστασης ήταν αυτός ο ρόλος, παιγμένος από τον Μινωτή. Θυμηθείτε πως έχει παιχτεί κατά παράδοση αυτός ο ρόλος: με βαθιά απόκοσμη συννάμενη φωνή. Ο Μινωτής τον έπλασε ως μια ψυχή που τραυλίζει, καημό, πίκρα και προφητική έκσταση, αλλά ψυχή ανθρώπινη. Κατόρθωσε να κάνει νοητή την πρόθεση του Αισχύλου: ο Δαρείος είναι ένας άνθρωπος, που οι υπήκοοί του τον θεωρούν θεό! Δύο μόνο άνθρωποι μιλούν από το θεολογείον στα σωζόμενα έργα, ο Δαρείος και η Μήδεια στην έξοδό της. Ο Μινωτής και η Παξινού βρήκαν στους αντίστοιχους ρόλους το μέτρο για να λύσουν αυτή τη δραματουργική πρόκληση.

Από τους συντελεστές της παράστασης παρακολούθησαν το μέτρο του Μινωτή, ο Βασίλης Βασιλειάδης με το λειτουργικό και καιρία αισθητικό του σκηνικό (ένας τάφος που υβρίζει τη θνητότητα του ανθρώπου), η κ. Ζαίμη με τις θαυμάσιες ενδυμασίες της και το αριστουργηματικό κοστούμι του Δαρείου και ο Θόδωρος Αντωνίου που έγραψε μια πυκνή, λιτή και απερίττη παρτιτούρα. Η μετάφραση του κ. Ρούσου, από τις παλιότερες εργασίες του, είναι ακόμη χρεωμένη στην παράδοση του Γρυπάρη. Αυτό δεν είναι ψόγος, αλλά στις νεότερες μεταφράσεις του έχει απελευθερωθεί από τη σκιά του πρωτομάστορα.

Η κ. Χορς είχε πολύ ενδιαφέρουσες και λιτές λύσεις στη χορογραφία αλλά δε βοηθήθηκε από τους άπειρους ηθοποιούς του χορού. Πράγματι η αδυναμία της παράστασης ήταν ο χορός. Τα μέλη του πειθάρχησαν στο γενικό σχέδιο αλλά δεν έκαναν δικό τους πρόβλημα τις λύσεις. Κινήθηκαν μηχανικά και ανέμπνευστα. Οι κορυφαίοι όμως, ο κ. Τ. Καρατζάς και ο κ. Κ. Γαλανάκης, τίμησαν τη σχολή τους, το λόγο και το ύφος της διδασκαλίας.

Η κ. Ε. Χατζηαργύρη τόνισε στην Άτοσσα τη μητέρα και άφησε στη σκιά τη Βασίλισσα, σύζυγο θεού. Ο κ. Πάρλας, ηθοποιός με καλή και στέρεη τεχνική, έριξε περισσότερο βάρος απ' όσα αντέχει ο αγγελιοφόρος στο δραματικό στοιχείο και άφησε ακάλυπτο το υπέροχο επικό τοπίο της γραφής του Αισχύλου.

Ο κ. Αποσκήτης, ανώριμος ακόμα και αμήχανος, έβλαψε τον τόνο της εξόδου, έτσι όπως άρρυθμα και πλαδαρά υποδύθηκε τον Ξέρξη.

Αν όλη η παράσταση δεν άντεξε στο μέτρο του Μινωτή, ο Αισχύλος δεν πληγώθηκε· ο λόγος του ακούστηκε ακμαίος. Κι αυτό στις μίζερες μέρες μας είναι πια πολύ σπάνιο.